

Predviđeni projekat rudarstva litijuma u Srbiji Rio Tinto je korak unazad u smislu „zelene tranzicije“ koju Evropa treba da učini, kaže evropski poslanik Thomas Vaitz za BIRN u intervjuu.

Thomas Vaitz je organski uzgajivač permakulture, pčelar, šumar, dugogodišnji aktivista za zaštitu životne sredine i mira, ali i kopredsedavajući Evropske zelene stranke i austrijski poslanik u Evropskom parlamentu.

Nedavno je posetio Srbiju jer su, kako je rekao, ekološke teme konačno dospele u javnu debatu, zajedno sa porastom novih zelenih političkih opcija.

„Sve je više [srpskih] građanskih inicijativa koje se zalažu za građanska prava i društvenu pravdu, ali i za ekološke ciljeve. I to je sve veoma ohrabrujući razvoj i, s tim u vezi, imamo i novu političku mobilizaciju, ne samo u Srbiji, već i u zemljama u okruženju“, rekao je Vaitz za BIRN u intervjuu.

Tokom svoje posete, Vaitz se susreo sa članovima pokreta Ne Davimo Beograd, formiranog radi mobilizacije javnog mnjenja protiv velikog i daleko od transparentnog projekta razvoja reke Save u Beogradu, i nove zelene platforme pod nazivom Akcija, koju vodi Nebojša Zelenović, bivši gradonačelnik zapadni grad Šabac i lider stranke Zajedno za Srbiju [Zajedno za Srbiju].

„Posetio sam obojicu i mnoge inicijative civilnog društva da vidim šta se dešava i da prikupim informacije za svoj rad u Evropskom parlamentu“, rekao je on.

Upitani o trenutno najpopularnijoj temi zaštite životne sredine u Srbiji, planiranoj investiciji anglo-australijske multinacionalne korporacije Rio Tinto u rudarstvo litijuma, koju su aktivisti i lokalno stanovništvo kritikovali zbog verovatnog uticaja na životnu sredinu i nedostatka transparentnosti, austrijski evropski poslanik ponovio je mnoge njihove kritike.

„Glavna pitanja za mene su: da li je izvršena procena uticaja na životnu sredinu, da li su lokalne zajednice imale reč, da li su bile uključene i da li postoji transparentnost u vezi sa ugovorom [i] o onima koji profitiraju od ovih poslova? Vidim da nijedan od ovih kriterijuma nije ispunjen za ovaj konkretan projekat“, rekao je on.

„Ovaj rudarski projekat ne ispunjava nijedan savremeni evropski standard, koji morate uzeti u obzir pri bilo kom rudarskom projektu u EU, i snažno bih se zalagao da ova pravila trebamo zahtevati i od zemalja pristupnica [poput Srbije] i odmah komšiluka“, rekao je. „U svom trenutnom stanju, mislim da je ovaj projekat skandal“, rekao je Vaitz za BIRN.

Suočeni sa oštrim kritikama projekta od strane meštana i ekoloških aktivista, Rio Tinto i srpska vlada negirali su tvrdnje o netransparentnosti, te da je dogovor već zaključen iza zatvorenih vrata.

U saopštenju kompanije Rio Tinto od 27. jula navodi se da će se, kako bi se minimizirao uticaj rudnika na lokalnu zajednicu, izgraditi u skladu sa najvišim ekološkim standardima. Kompanija je takođe naglasila da će sve biti pribavljeno u saradnji sa lokalnim stanovništvom, nevladinim organizacijama i vladom Srbije pre nego što se dobiju sva relevantna odobrenja, dozvole i licence.

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić, koji je prethodno imao sastanke sa predstavnicima kompanija, rekao je nedavno 28. avgusta da nije doneta konačna odluka o projektu, a da će konačni ishod zavisiti od referenduma održanog na regionalnom ili nacionalnom nivou. Srpska ministarka energetike Zorana Mihajlović je, međutim, 18. avgusta, tokom sastanka sa australijskom ambasadoricom Ruth Stevart, opisala projekat kao strateški važan. Rekla je da veruje da će Rio Tinto ispuniti sve uslove, u skladu sa najvišim standardima zaštite životne sredine, i da će Srbija dobiti svoj rudnik litijuma.

Nekoliko opozicionih lidera u Srbiji tvrdilo je da je američki specijalni izaslanik Metju Palmer naložio da ne kritikuju vladu o projektu Rio Tinto tokom njegovog sastanka sa opozicionim političarima u junu.

Upitan o ovom navodnom političkom pritisku da se odobri rudnik, od čega bi EU mogla imati koristi i Vaitz je priznao da bi takvi rudnici mogli biti potrebni ako želimo novu industrijsku revoluciju zasnovanu na električnoj energiji kao glavnom izvoru energije.

Ali naglasio je da su siromašne zemlje sa nefunkcionalnim institucijama prvi izbor multinacionalnih korporacija.

„Rudarske kompanije radije pristupaju zemljama sa niskim ekološkim standardima i nefunkcionalnim institucijama, gde im se daje besplatno zemljište, oslobođene su poreza i dobijaju besplatnu infrastrukturu, pa čak i konkretne subvencije za radna mesta koja otvaraju, a posebno, recimo, malo kontrole, malo transparentnosti“, rekao je za BIRN.

„Ove okolnosti u gotovo svim slučajevima dovode do devastacije životne sredine i nepoštovanja i zanemarivanja i lošeg postupanja prema lokalnim zajednicama“, dodao je on.

Rastući Zeleni u Evropi rizikuju da izgube put

Zelene stranke su nastale iz radikalnog društvenog aktivizma šezdesetih godina, ali i iz antinuklearnog pokreta sedamdesetih u vreme Hladnog rata.

Decenijama kasnije, oni sada imaju mesto u glavnoj evropskoj politici. Zeleni danas više nisu samo ekološki lobisti, već i klasične političke stranke, sposobne pobediti na izborima u najvažnijim zemljama EU.

U Nemačkoj, najmoćnijoj zemlji EU, mogli bi da vode sledeću vladu. Upitan o odgovornosti i moći koju Zeleni stiču i o strahu da će napustiti svoja načela kao što su to učinili mnogi socijaldemokrati poslednjih decenija, pod uticajem neoliberalnih ideologija, Vaitz kaže da

svaki političar mora biti spreman na to.

„Zeleni su pozvani da se drže svojih osnovnih vrednosti i svojih obećanja. I da, ako uđete u koalicionu vladu, morate napraviti kompromise. Ali to ne znači da morate odustati od svojih osnovnih vrednosti i ciljeva – a to je ključno i za zelene“, rekao je on.

„Zeleni bi bili dobra lekcija da se sete onoga što se dogodilo socijaldemokratama u nekim zemljama, da ih pozovemo da se drže svog puta i ispune svoja obećanja što bolje mogu, u suprotnom, završiće isto“, naglasio je Vaitz.

On smatra da Evropa kao kontinent može biti svetski lider kada je u pitanju zelena tranzicija, pominjući Evropski zeleni dogovor koji je pokrenut 2019. godine, a čiji je cilj preoblikovanje ekonomija na način da Evropa postane ugljen-dioksid neutralna do 2050. godine i smanji emisija ugljen dioksida do najmanje 55 odsto do 2030. godine, u poređenju sa nivoima iz 1990. godine.

„Na kraju, Zeleni su glasali protiv klimatskog zakona jer nije bio dovoljno ambiciozan, ali smo zajedno pregovarali o tome“, prisetio se on.

„Obe pozicije su imale svoju poentu. Postojanje zakona o klimi obavezuje države da zaista ostvare smanjenje emisije CO₂, i to je istorijski korak napred, jedinstven u svetu, koji Evropu stavlja u prvi plan protiv globalnog zagrevanja, i to treba da cenimo“, rekao je Vaitz za BIRN.

Rekao je da ova promena neće biti laka, jer je industrija fosilnih goriva i dalje uticajna.

„Ovo su ogromne industrije koje vide da im profit pada u vodu. Postoji veliki otpor prema prevazilaženju njihovog poslovnog modela, pa postoji mnogo lobista; to je težak put i moramo se boriti za svaki korak“, rekao je on.

Strahuje se od uticaja na siromašne

Evropski zeleni dogovor, ali i šire najave zelenih tranzicija u svetu, mnogi su kritikovali kao nedovoljne bez prethodne preraspodele bogatstva, jer će troškovi tranzicije padati uglavnom na siromašnije zemlje i siromašnije delove društva.

Francuski protesti Gillet Jaunes [„Žuti prsluci“] započeli su u opoziciji protiv oporezivanja goriva francuske vlade, čiji je cilj finansiranje reformi klimatskih promena, tvrdeći da će to pasti na leđa radničke i srednje klase.

Siromašne i nerazvijene zemlje čija se ekonomija i dalje zasniva na „prljavim“ industrijama koje su prepustile van bogatih zemalja još su više zabrinute.

Strahovanja od gubitka posla i visokih troškova zelene tranzicije i nedostatka tehnologije i znanja mogu biti zloupotrebljene od strane bogatih zemalja globalnog severa.

Ali Vaitz insistira da ne postoji alternativa smanjenju globalne emisije CO₂, dodajući da bogate zemlje moraju biti pred pravednom tranzicijom.

„Postoji potreba da se deo bogatstva podeli i da se podeli sa nekim manje bogatim zemljama, jer klima ne poznaje granice i ne bi imalo smisla da se neke bogate zemlje prebace na obnavljanje, dok druge zagađuju na isti način. Time ne bismo ništa postigli“, naglasio je on.

Vaitz je rekao da EU na taj način napreduje, napominjući da su u okviru mehanizma solidarnosti EU, uspostavljenog zbog krize Covid-19, bogate zemlje „stavile gotovinu na sto, uzimajući kredite po niskim kamatama koje dele sada sa manje bogatim zemljama.

„Sve to dolazi sa aktivnom podrškom nerazvijenih zemalja da nastave i sufinansiraju ovu zelenu tranziciju“, rekao je on.

„To je ispravno učiniti, a to je i ono što EU pokušava učiniti sa [Zapadnobalkanskim šest] zemljama ZB6, naravno na nižem nivou, jer one još uvek nisu [EU] – zbog čega žalim“, rekao je Veitz istakao.

Objašnjavajući međusobnu povezanost svih regija kada je u pitanju suzbijanje klimatskih promena, on se osvrnuo na Mehanizam za prilagođavanje granice ugljenika EU, CBAM. To u praksi znači da će uvoznici iz EU kupovati karbonske certifikate koji odgovaraju robi proizvedenoj prema pravilima EU o određivanju cena ugljen dioksida.

„Ova putarina CO2 odnosi se samo na proizvode iz zemalja koje nisu postavile vlastite cene CO2 u svojim ekonomskim sistemima. I zašto to moramo da radimo?“ upitao.

„Ako u EU cenimo CO2 na visokom nivou, a to ne činimo na uveznoj robi, industrija će odmah prepustiti proizvodnju drugim zemljama i nećemo videti nikakvo smanjenje CO2“, objasnio je on.

„Veoma je važno da se ovaj novac koristi za tranziciju u EU, ali i za podršku manje bogatim zemljama u pokretanju sopstvene zelene tranzicije“, zaključio je Vaitz.

Izvor: Balkan Insight